

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

30. APRILL 2012

Eksaminandi meelespea

1. Eesti keele riigieksam kestab 6 tundi ehk 360 minutit.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
3. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
4. Lugemisülesannete vastuslehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood, iga vastuse ette ülesande number. Ülesannete vastuste vahele jäta üks tühi rida, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
5. Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood. Kirjandit kirjutades lähtu kirjutamisülesandes esitatud probleemist. Kirjandi pealkiri kirjuta selleks ette nähtud joonele.
6. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
7. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
8. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga.
9. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
10. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliitsit või -linti.

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Arvo Valtoni novell „Reetmine” („Mustamäe armastus”, 1978) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)
Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

- 1. Nimeta 2 viisi, millega ema loodab siduda poja enda külge, et poeg temast ei kaugeneks. Põhjenda, kas see tal õnnestub. (10 punkti)
- 2. Novellis arutleb ema selle üle, mis on tema meelest reetmine. Mille reetmise eest ema poega hoiatab? Too 3 näidet. Selgita tekstile toetudes, millega ema oma väiteid põhjendab. (15 punkti)
- 3. Milliste argumentidega mõjutab ema poega, et ta ei loeks raamatut? Leia 5 argumenti. (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Tartu Ülikooli doktorant Kaili Palts kirjutab artiklis „Konfliktist ja selle lahendamise viisidest”: „Väga üldiselt võiks konflikti defineerida kui lahkeli või arusaamatust, mille tulemusena tekib pinge, mis ajendab partnereid üksteise vastu tegutsema. Konfliktiks peab olema vähemalt kaks poolt ja valdkonnad, kus nende huvid kokku puutuvad. Mis on arusaamatuste taga? Lühidalt öeldes ressursid, millest kõigile ei piisa, ning erinevused vajadustes, väärtustes, hoiakutes, huvides või eesmärkides.” (www.tnk.tartu.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid põlvkondadevaheliste konfliktide eeldusi, põhjusi ja tagajärgi. Arutle ka selle üle, miks on põlvkondlikud konfliktid igikestvad. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: PM/Scanpix

Arvo Valton (Arvo Vallikivi) sündis 1935. aastal. Ta õppis Märjamaa Algkoolis. 1949. aastal saadeti Valton koos vane-matega Eestist välja. 1954. aastal lõpetas ta Magadani oblasti Susumani Keskkooli. Kõrghariduse omandas Valton Tallinna Polütehnilises Instituudis mäeinseneri erialal. Hiljem õppis ta ka filmidramaturgiat, tegutses vabakutselise kirjaniku, ametniku ja poliitikuna.
Arvo Valton on Eesti tuntumaid novelliste. Tema varasemates novellides on olulisel kohal püüd mõtestada inimeksistentsi ja inimest tüüpilistes olukordades. Hilisemas loomingus saavad üha tähtsamaks elumõtte otsingud.

Wimberg
Värsijalad pliidi ääres

- /---/
Karttulasalatist,
karttulasalatist,
karttulasalatist
üks salm juba oli,
5 aga kas siis sellest piisab!
/---/

Juustukukkel, juustukukkel,
oled hea ja muhe!
Meil on soe ja lootustandev,
kaunis püsisuhe!
/---/

10 Kui tahad teada,
mis on eesti köökk,
siis ära kuula seda,
kes kamast jahub
või mulgikapsast
15 või hapust taarist.
Mine minu vanaema juurde
või mine minu ema juurde,
vaatta, mis ta seal säristab.
(59 sõna)

Liisi Ojamaa
WÄIKE HIPI & KEWAD

- Wäike hipi tuli läbi igiwana linna.
Walusalt ja naljakalt yx tunne täitis rinna.
Tuli suurelt kontserdilt, veel kõrwgi ajas pilli.
Meeleliigutusest ostis kimbu sinililli.
5 Tuulekene puhus wabalt, õhus lendles prahti.
Wäike hipi murdis pead, et mis on temas lahti.
Waatas oma rõõmsal pilgul laia lahket ilma.
Õhtu oli lausa ilus, pisar tõusis silma.
Astus reipalt, fiiling kehas, läbi tyyne õhu.
10 Tyhja sellest maisest ilmast, näiteks tyhjast kõhust.
Meelde tulid mingid hetked yhest kaugest walust,
kuigi ta sai aru kyll, et sellex polnud alust.
Õhtupoolik tegi haiget, samas tõstis tuju.
Wäikse hipi syytu tunne võttis selge kuju.
15 Wäike hipi tahtis saada paremax ja puha.
Armastus on altruistlik, õnnelik ja puhas.
Wäike erutatud hipi tuli läbi linna.
Enda eest ei õnnestunud päris pakku minna.
(128 sõna)

RIIKLIK EKSAAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS
EESTI KEELE RIIGIEKSAM 2012

võõramaalase aktsendi, kõnepuudega või lihtsalt mõne ajutise puudusega, näiteks nohus või joobes inimesega. Igapäevakeele suhtes nihkes erikeelte järgi ütleb ära, millisesse sotsiaalsesse gruppi kuulub keelekasutaja. Sellest lähtuvalt saab valida edasise suhtlemisstrateegia, kohandada oma keelestiili partneri omaga ja teha olulisi otsuseid (kahe 45 sisuliselt võrdse äriplaani puhul langetatakse otsus alateadlikult keeleliselt õigema kasuks).

Keelevigade opositsiooniline funktsioon. Mõnikord toimivad keelevead mässuna normatiivsete (kee)reeglite vastu. Vahel on see mäss mässu enda pärast, näiteks Tõnu Trubetsky anarhistlik keelekasutus (*lüüa, gitarr* jne) raamatus „Anarhistid”, noorema generatsiooni keeleline vastandumine „muldadele” ehk vanemale põlvkonnale, vahel aga mäss 50 palju sisukamatel, sotsiaalsetel või keelelistel põhjustel. Ameerika põlisrahvaste hispaania-inglise kreoolkeelt (*spanglish*) ja hopi keele sõnu segava poeesia abil püütakse võõrale dominantkultuurile vastandudes säilitada oma vähemuskultuuri; Uku Masingu nii pahameelt kui ka poolehoidu pälvinud, aga pigem siiski eesti keelt kaunistanud ja rikastanud isikupärane keelekasutus.

55 Keelevea esteetiline funktsioon. Suur osa kunsti põhineb „normaalse ja õige” tahtlikul moonutamisel. Mõnikord õigustatakse seda asjaoluga, et oma kultuur või kunst on igav ja igapäevane, huvi äratav süsteemivastane vägivald. Ka keelt alusmaterjalina kasutatav kirjandus (eriti vormikeskne kirjandus) väljub normkeeke raamidest, „vigastades” keelt kunstilise kummastuse ja ilu (nt riimi) huvides, luues groteski, irooniat, huumorit jms, rõhutades 60 tahtlikult vormi, mitte sisu, mõjutades esimese kaudu ka viimast.

Kõik funktsioonid on omavahel vähem või rohkem seotud ning nende loetelu võiks pikalt jätkata. Lisagem kohe kas või keelevea teadusliku funktsiooni – vead on teadlasele väärtuslik materjal keelekasutaja mis tahes omaduste uurimisel – või tähelepanu võitmise ja mällu kinnistamise funktsiooni. Viimase näiteks on normkeelest hälbiv reklaamikeel (*WAPralt* 65 *surfima, reVOLVOLutsioon, be COINTREAUversial, nurrmaalne, point ruulib, võtame mõnuga*).

Loomulikult ei tähenda ülaltoodu, et vead on alati ja igal pool teretunud. Olgu siiski teada, et vead, ka keelevead, pole mitte ainult inimlikud ja paratamatud, vaid vajalikudki; et süsteemi ei tee täiuslikuks mitte vigade puudumine, vaid vigade olemasolu; et oksüümoron „hea viga” polegi alati oksüümoron, seda enam, et määratlused „õige”, „vale” ja „viga” on kokkuleppe ja 70 tõlgendamise küsimus.

(762 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

Arvo Valton

Reetmine

Vana daam istus salli mähituna nahkses tugitoolis ja mõtiskles. /---/ Ta vaatas asju, mis olid aastaid olnud ta ümber ja tähistasid elatud ja jätkuvat elu ega olnud vahelduvad iilid, ning tundis kindlustunnet. /---/

5 Ta mõistis ka noort põlvkonda, oma poega. Nende elu ja mõtted erinesid tema põlvkonna omadest, ent hoopiski mitte nii palju, kui arvatakse. Elul olid kindlad tunnused ja hoovus, mis muutumatuks jäi sadade aastate kestel. Ja hälbimise jõud ei olnud suured, aga neid ei tohtinud käest ära lasta; kui sa iga päev neid pisut korrigeerisid, ei nõudnud elu rööbastel-hoidmine peaaegu mingit pingutust.

10 Õnneliku naeratusena tõusis vana daam tugitoolist ja läks lahtise kaanega klaveri juurde. Püsti seistes lõi ta mõned akordid. See oli koraal, võimalik, et Bach, selles oli seesama rahu, ülevus ja kindlus. /---/

Uksest tuli poeg /.../.

„Ema, ma käisin raamatukogus.”

15 Vana daam sulges klaverikaane, vaatas pojale sõbralikult otsa. Ta kohendas salli õlgade ümber ja läks aeglaselt laua juurde. Vaatas raamatut, naeratas mõistvalt, suuremeelselt ja poeg mõistis, et see tähendab laitust. Ema ei võtnud raamatut kätte, ta ainult vaatas. /---/

„See on hea, et sa võtad raamatukogust raamatuid,” ütles vana daam ja poeg teadis, et see pidi tähendama midagi vastupidist.

„Kas sulle ei tundu, et ...”

20 „Tundub küll ...”

„See on hea,” ütles vana daam rahulikult. „Sa oled arusaaja ja see teeb mulle rõõmu.”

Noormees kehitas õlgu ja tõmbas raamatu otsustavalt enda ette.

Ema ohkas.

25 „Kas sa ei arva, et kui sa lähed lugedes raamatu maailma, hülgad sa selle maailma ... oma kodu, ema, perekonna, sõbrad, ühiskonna ...”

„Ka sina võiksid midagi lugeda.”

„Ja me hakkame muudkui lugema ja kaugeneme teineteisest ... igaüks omaenese võõrasse maailma.”

Vaikus.

30 „Me võime ju vahetada raamatuid ja pärast arutada.”

Ema naeratas, ta oli täis mõistmist.

„Sa ju tead, et ma ei mõtle raamatut üldse, vaid just seda raamatut ... Mis sa arvad, kas sinu isa või vanaisa või onu Martin oleksid seda raamatut lugenud?”

„Nad surid enne, kui see raamat kirjutati,” ütles noormees nukralt.

35 „Sa ju tead, kui palju raamatuid praegu maailmas trükitakse. Miks peaksid sa just seda lugema?”

„Mis aeg edasi, seda rohkem muutub iga valik juhuseks.”

Ema naeratas heldinult. Neil oli intelligentne perekond. Poeg oli pärilik intelligent.

40 „Oo, ma tean, et sa mõistad ega reeda oma perekonna traditsioonilist vaimu. Kõik on seotud, miski ei muutu kunagi päris juhuseks.”

Noormees vaikis.
 „Meie arusaamistele on niisugused raamatud vastuvõetamatud.”
 „Teadma peaks kõike, teadmine ei ole pahe.”
 „Sa tahad saada arstiks. Miks peaksid sa reetma oma huvi, tulevikku, armastust tühja
 45 uudishimu pärast?”
 Vaikus.
 „Lugemine on iseenesest hea ja vajalik asi. Tegu ei ole tähtsam kui sõna. Me saame oma
 teadmised uskudes ...“ /---/
 „Võimatu on valida.”
 50 „Just, just. Raamatut lugedes reedad sa mitte üksi perekonna ideaale, vaid ka oma rahvast.”
 „Kas ma pean temast hoolima, kui ta minu tegu niiviisi hindab?”
 „Sa oled sünnilt oma rahva liige ja sul on teda tarvis, et üldse midagi olla.”
 „Ja kui ma oleksin segavereline?”
 „Sa ei ole seda ... Ma ei tunnista rassilisi eelarvamusi, kuid tean, et jääd valgeks surmani. Ja
 55 sul ei ole põhjust oma rassi reeta.”
 Poeg istus tükk aega vaikides, kehtas siis õlgu ja ütles:
 „Võib-olla on sul õigus.”
 Vana daam õhetas, oli vaba ja uljas.
 „Kindlaks jääda ei olegi raske,” võttis ta eelneva optimistlikult kokku.
 60 „Ja mida me siis tegema peame?”
 „Ma ei tea,” naeris vana daam lõbusalt.
 „Ma muidugi reeta ei taha, aga kas ma siiski peaksin seda raamatut lugema või mitte?”
 „Sellele on võimatu vastata.”
 „Kas siis tõesti ei ole ühelegi küsimusele selget vastust?”
 65 „Vist mitte. Sellepärast iga uus põlvkond teesklebki eelmise põlgamist. Sina ei ole erand ...
 Te kõik tahate meilt vastust, mida te tulevikus ka ise ei suuda oma lastele anda. Teil on vaja
 meid eitada ja seda ei saa pahaks panna. Aga teie enesekindlus on näiline, õõnes ja
 balansseerib teraviku tipul. Te tunnete seda ise ka ja olete täis tühja trotsi.”
 „Kõik balansseerib teraviku tipul.”
 70 „Mitte kõik. Elu kulgeb, tal on alus, balansseerivad arusaamad, sest nad tahavad tervet ruumi
 ühte punkti koondada.”
 Noormees kehtas õlgu. Vana daam oli salapärane, ta jälgis huviga omaenese tarku lauseid.
 Kuni ta püsib poja silmis mõistatuslikuna, on hõlbimise jõud tal peos. Ainult ei tohi talle
 võimalust anda lihtsustatud seletamiseks, ta peab paradokse nägema.
 75 Noormees võttis raamatu kätte.
 „Kas ma siis loen või ei?”
 Vana daam muigas. Võid rääkida ilusaid sõnu, aga täpne otsustamine on alati vale.
 „Eks sa siis loe, kui sa ta kord juba valisid.”
 „Ja reedan sellega kõiki, ennast kaasa arvatud?”
 80 „See pole ju esimene kord. Sa teed seda võib-olla iga päev – süües, magades, mõteldes,
 tundes.” /---/
 „Mis see reetmine üldse on?”
 „Ma ei tea. Ühest küljest on see sundus, teisest otse vastupidi. Ta on nii kokkulepe kui ka

Priit Põhjala Keelevigadest. Heasemiootiliselt

Vead on halvad, seda teavad kõik, aga vead on ka head. Miks? Kindlasti mitte ainult
 sellepärast, et heal lapsel on mitu nime (*viga, aps, eksitus, defekt, rike, haigus, puue, hälve, vale* jne), vaid ka seetõttu, et vead, nii tahtlikud kui ka tahtmatud, täidavad igas süsteemis, kus
 esinevad, mitmeid hädavajalikke funktsioone. Näiteks jalgpallimängus õigel hetkel tehtud viga
 5 venitab aega juhtiva meeskonna kasuks ning läbipõetud haigus tugevdab organismi ja tõstab
 immuunsust. Suur osa kunstist lausa põhineb hõlvetel, „normaalse tegelikkuse” nihestamisel. Ja
 lõppeks tugineb ju kogu Vana Maailma ajalugu ja areng vigadele: olematud jumalad, räägitud
 valed ja pettused, dogmade pähe võetud, ent hiljem vääraks osutunud teaduslikud
 tõekspidamised jne. Ärgem unustagem, kui suurt rolli on mänginud jumalasõna, mõnede
 10 arvates Euroopa üks suuremaid ja verisemaid tagajärgi kaasa toonud valesid, eesti kirjasõna
 arengus. Lühidalt: vigade pinnalt võrsub uus teadmine.

Siinkohal käsitlengi heasemiootiliselt keelesüsteemi vigade funktsioone. „Hea” rõhutab
 siinkohal keelevigade positiivseid omadusi, „semiootiline” aga nende vaatlemist laiemas
 kultuurikontekstis ja ka muude nähtuste tähistajatena, mitte ainult keelesiseselt. Õppigem
 15 nägema ka vigade konstruktiivsust.

Keelevea eristav funktsioon. Iga nähtuse määratlemiseks on sageli vaja antinähtust: et saaks
 rääkida tarkusest, peab olema ka lollust; et katkest arvutit parandada, peab teadma, milline on
 terve arvuti. Õigekeelsuski leiab kinnitust keelevigade kaudu: selleks et väljendada end
 kirjakeele normi kohaselt, s.o keeleliselt õigesti, on vaja teada, mis on kirjakeele seisukohalt
 20 vale; selleks et saaks eristada õiget keelt, peab olema ka arusaamine sellest, milline on vigane
 keel. Ja loomulikult ka vastupidi.

Keelevea keelt arendav funktsioon. Keeleviga on suhteline, nii ajas kui ka ruumis muutuv
 suurus. Õigekeelsuski pole püha lehm. Ühe suure maadeavastaja eksimusele vihjates: ühel
 hetkel õige India võib järgmisel hetkel osutada õigeks Ameerikaks. Laialt levinud kõnekeelsest
 25 väljendist, mida peetakse kirjakeeles veaks, võib ajapikku saada viimase osa; viga
 vabastatakse üldkehtivuse tõttu vea staatusest. Üks näide sadadest: mõnikümme aastat
 tagasi oli õigekeelne ainult „leedulane”, kuid nüüd on korrektne ka rööpvorm „leedukas”
 „poolaka” eeskujul. Jaakko Hallas („Toimetamise taak”, EPL 7. V 2004) on öelnud: „Olen täiesti
 kindel, et „ÕS 2050” lubab selliseid sõnu nagu *suht, tegelt, aint, läind, tulnd /.../*.” Niisiis, lisaks
 30 sellele, et vigast keelekasutust saab õigekeele eeskujul vältida, kohandub ka õigekeel argikeele
 mõjul loomulikumaks ja ökonoomsemaks.

Keelevea pedagoogiline funktsioon. Inimene õpib vigadest ja vead rakendatakse ka
 keeleõpetuse vankri ette. Kõige tavalisemad näited on „otsi ajaleheartiklist vigu”-tüüpi ja
 keeletöövihikute „paranda vead”-tüüpi ülesanded. Kooliajast mäletan sedagi, kuidas
 35 emakeeleõpetaja saatis kogu klassi Lõunaturule kaupade siltidelt vigu leidma, ikka selleks, et
 kinnistada: nii pole õige! Ning loomulikult ka selleks, et innustada mõtlema: kuidas siis on õige?
 Muide, kui poleks vigu, siis ei saakski nendest hoidumist õpetada. Seega on vead olulised ka
 õpetaja- ja õpilaseinstitutsiooni määratlemisel (rääkimata toimetaja- jms institutsioonidest).

Keelevea kommunikatiivne funktsioon. Keelevead annavad teavet keelekasutaja oskuste,
 40 päritolu ja seisundi kohta. Normist hõlbiv hääldus lubab järeldada, et tegu on murdejoontega,

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Priit Põhjala artikkel „Keelevigadest. Heasemiootiliselt” (Sirp, 27.10.2006), Wimbergi luuletus „Värsijalad pliidi ääres” („Eesti köökk”, 2010) ja Liisi Ojamaa luuletus „WÄIKE HIPI & KEWAD” („Lõputu juuli”, 1990) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Priit Põhjala väidab, et keelevead on head. Leia artiklist 5 argumenti, millega ta oma seisukohta põhjendab. (15 punkti)

2. Kõik keelevea funktsioonid on omavahel seotud. Selgita artikli põhjal, kuidas on omavahel seotud a) keelevea eristav ja pedagoogiline funktsioon; b) keelevea opositsiooniline ja esteetiline funktsioon. (10 punkti)

3. Iseloomusta Wimbergi ja Liisi Ojamaa luuletuste keelevigade põhjal kaht artiklis nimetatud keelevigade funktsiooni. Too kummagi funktsiooni kohta luuletustest 3 näidet (kokku 6 näidet). (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Keeleteadlane Reet Kasik kirjutab: „Emakeelt ja selle olulisust ühiskonnale võib hinnata kahest vaatepunktist. Ühelt poolt vaadatakse keelt identiteedi, eriti rahvusliku identiteedi aspektist. Avalikkuses ja poliitikas on praegu suuresti valitsev just see vaatepunkt. Ohtu keele omapärale nähakse eeskätt kontrollimatus võõrkeelte mõjus. /---/ Teiselt poolt võib ja tuleb keelt aga vaadata ka funktsionaalselt, sujuva suhtlemise aspektist. Keel on mõtete edasiandmise vahend ja sellisena inimtegevuse toode. Nagu teisi vahendeid, võib seda hinnata sellest vaatepunktist, kui otstarbekas, tõhus ja kasulik ta on.” („Eesti kirjakeele kasutusala ja nende seisund”, www.hm.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled tänapäeva eesti keelega seotud probleeme ja suundumusi. Arutle ka selle üle, kui rangelt peaks järgima korrektset keelekasutust. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: PM/erakogu

Priit Põhjala sündis 1982. aastal Tallinnas. Ta õppis aastatel 1998–2001 Tallinna Prantsuse Lütseumis. 2005. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli semiootika ja kultuuriteooria erialal. Tema põhilised uurimisvaldkonnad on keele- ja reklaamisemiootika.

Priit Põhjala töötab toimetajana. Ta on viljakas publitsist ning paljude keelealaste artiklite autor.

kokkuleppe rikkumine. Ta on sadat sorti nõuete täitmine ja ka mittetäitmine.”

85 „Mis meid juhib?”

Vana daam muutus ikka lõbusamaks, elu tegi talle tõesti nalja.

„Kuule, sa küsid kui nelja-aastane. Mul on selle üle muidugi kangesti hea meel. Sa oled tublim kui teised sinuealised.”

„Ema, kas sa oled tark naine?”

90 „Oh ei! Iga jaatus on iseenesest rumal, aga üldine eitamine on veel rumalam.”

Noormees tõusis püsti.

„Kas sina siis ei tunne end ebakindlalt?”

Vana daam heitis pea edevalt selga ja naeris summutatud häälel.

„Minu kindlus seisab arusaamade kindlas ebakindluses!”

95 Noormees hakkas palitut selga panema.

„Ma nüüd lähen.”

„Kuhu?”

„Külla. Kristiina juurde.”

Vana daam jäi tõsiseks.

100 „Sa oled ju rääkinud, et ... et ta on rumal ja algeline neiu ...”

„Kristiina või? ... On küll rumal ... mõnes mõttes, aga tegelikult on ta hästi vahva ... ja vist targem ka kui kõik targad naised.”

Noormehe mõtted olid juba läinud. Ema võttis laualt raamatu, aga sellest ei olnud mingit abi.

„Eks sa siis mine.”

105 See oli kõige targem lause kogu õhtu jooksul, tundis vana daam. Ei ole suuremat tarkust kui kinnitada seda, mis nangunii toimub. Elu on ju nii üllas.

Kui poeg läinud oli, istus daam pöörlevale klaveritoolile ja mängis Bachi.

(977 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks lühendatud.)

VARIANT 2

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Eero Raun Tambergi luuletus „Maailmavaade” (Looming 2011, nr 2) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Võrdle luuletuse „Maailmavaade” põhjal ideoloogilistesse organisatsioonidesse astumist nõukogude ajal ja taasiseseisvunud Eestis. (10 punkti)

2. Mida heidab minategelane ette Eesti erakondadele? Leia 4 väidet. Millist etteheidet pead kõige tõsisemaks? Miks? (15 punkti)

3. Kuidas määratleb luuletaja enda maailmavaadet ja miks on tema arvates mõistest „maailmavaade” saanud sõnakõlks? (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Rääkides maailmavaatest, kõneleme põhiuskumustest, oletustest ning arusaamisest, mis inimesel on selle maailma kohta. Iga inimene, on ta siis sellest teadlik või mitte, omab sügaval eneses uskumusi, mis mõjutavad tema tegevust ning aitavad seletada ümbritsevat maailma. Maailmavaade aitab inimestel mõista loodust, teisi inimesi ja üleloomulikku.” (www.filosofia.ee)

Friedebert Tuglas on kirjutanud: „Maailmavaated on ju ainult pidukuued külaskäikudeks. Kui aga üksi ollakse ja päike nii heledalt paistab nagu nüüd, siis ei tunta maailmavaate vajadust. Maailmavaated on üldse lambivalgel sündinud.” („Felix Ormusson”, 1915)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand sellest, mida tähendab sinu jaoks mõiste „maailmavaade”. Arutle ka selle üle, kuidas maailmavaade kujuneb ja millest see sõltub. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: muusikafoorum.blogspot.com

Eero Raun Tamberg sündis 1971. aastal Tallinnas. Ta õppis 1978–1986 Tallinna 21. Keskkoolis ning 1986–1989 Tallinna Muusikakeskkoolis. Kõrghariduse omandas Eero Raun 1989–1994 Eesti Muusikaakadeemias koolimuusika erialal. Aastatel 1994–1995 õppis ta Eesti Diplomaatide Koolis rahvusvahelisi suhteid ja diplomaatiat.

Eero Raun on töötanud Eesti Kontserdis administraatorina, Eesti Televisioonis produtsendina, Vabariigi Presidendi Kantseleis jm. 2009. aastast on ta Kultuuriministeeriumi muusikanõunik.

Eero Rauna loominguline tegevus on mitmekülgne. Ta on kirjutanud esseid, luuletusi, laulutekste ja muusikat, tegutsenud pillimehe ja koorijuhina, korraldanud muusikafestivale.

otsusta see sünnipäraselt kaasa antud määratlus seda, kes ma inimesena olen. Praeguseks hetkeks olen aru saanud, et mind kui inimest defineerib eelkõige aukartus elu ees või ligimesearmastuse nõue. See on põhimõte, mis potentsiaalselt seob mind kogu inimkonnaga, ning eetilises mõttes on see igal juhul kõrgem kui miski muu, sealhulgas geneetilise eestluse 45 ülimustamine. Kui eestluse püsijäämiseks oleks vaja sooritada massimõrvu või alandada teisi, siis sellega ma ei nõustu. Jääda ellu lurjuse südametunnistusega ei ole valik. Poliitiliselt on selle väärtuse parimaks väljenduseks demokraatia, mis eeldab, et kõik inimesed on sünnilt võrdsed ja peavad oma saatuse kujundamiseks omama võrdseid võimalusi. See põhimõte on meie põhiseaduses ka ilusasti olemas. Kui nüüd keegi arvaks, et see on kui üleskutse 50 allaheitlikkusele, siis nii see ei ole. Võrdselt iga elu austamisega eeldan teistelt ka sama suhtumist minusse. Iga inimene, kes soovib oma elu elada eesti keeles ja oma suguvõsa traditsioonide kohaselt, peaks seda saama.

Loomulikult on siinkohal võimalik astuda vabaduse ja tahte paradokside skolasitikasse, sest ühe inimese absoluutne vabadus piirab väga tihti kellegi teise sarnast vabadust. Seetõttu on 55 minu teiseks väärtuseks õigus kahelda kõiges. Ka sellesamas põhimõttes endas.

See on ju vägagi omane eesti kultuurile, kus pimedal ja verejanulisel dogmatismil on harva kohta olnud. Heatahtlik nimetab seda põhimõtet paindlikkuseks ja pahatahtlik selgrootuseks. Kas see kahtluse imperatiiv võib kõrvaldada üldise aukartuse elu ees? Ei, sest ka ühelgi teisel põhimõttel ei ole absoluutset väärtust.

60 Ning kolmanda väärtusena tahan ma kaitsta eestlust, senikaua kuni see ei sattu vastuollu kahe esimese põhimõttega. See on ju loomulik instinkt.

Seega, kui ma eeldaks, et ka konstitutsioonis on asjad kirja pandud tähtsuse järjekorras, siis olen ma põhiseaduslik ketser, sest aukartus elu ees on mulle tähtsam kui eesti keele ja kultuuri kaitsmine. Aga mulle meeldiks mõelda, et eesti kultuuri tegelikuks sisuks ongi sellesama 65 aukartuse ja avatuse kandmine. Siis oleks minu jaoks kõik korras ja mul ei oleks raske leida kogu maailmast inimesi, kes sama moodi mõtleavad.

(772 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

Ilmar Raag Milleks kaitsta eesti kultuuri?	Eero Raun Tamberg Maailmavaade	
Meie põhiseaduse preambulis on öeldud, et see riik on loodud eesti keele ja kultuuri kaitseks. Eesti kultuuri ei peeta samas aga vajalikuks defineerida. Nii seisab see lause seal sellise iseenesestmõistetavusena, et mõjub peaaegu tautoloogiana.	„Meie toetame neid, kes meid toetavad!” teatas me õpetaja, elupõline partorg*.	45 Isegi helgeimad nende seast usuvad, et kodanikuaktiivsus on lahutamatu parteilisusest kas avalikul või varjatud kujul.
Hoolimata definitsioonide rohkusest mõistetakse akadeemiliselt kultuuri mingi kindla väärtuste koguna, mis määrab meie käitumist. Kultuur on viis, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga. Selline struktureeritud informatsioonikogum programmeerib võrdselt Kivirähki „Rehepapi” ja Eesti maksusüsteemi; niisamuti telesaate „Võta või jäta” ja kinnisvarabuumi.	5 Vaikisime trotslikult. Minagi. Liiga palju olin kuulanud Ameerika Häält*.	50 Kuuel erineval moel. Rohkem võimalusi tunduks nende jaoks liiga palju ...
Tore, kuid miks ma peaksin seda kultuuri kaitsma? Milline on eesti kultuuri eetiline sisu? Et põhiseadus mind sel puhul ei aita, siis on tee selle kultuuri prioriteetsete väärtuste tuvastamisel avatud kõikidele võimalustele.	10 „Kes avaldust ei kirjuta, see keskkooli ei saa! Ülikoolist rääkimata!” pöörutas me õpetaja ühel järgmisel korral, kui me taas trotslikult vaikisime. Tal oli ju vaja plaani täita.	55 Aga mulle see lahterdus ei sobi. Igas lahtris kükitab sümpaatse inimese kõrval mõni täiesti tõhkjas tüüp ja mõistliku mõtte kõrval iseäranis idiootlik idee.
Minu jaoks on iga kultuuri tähtsaimaks tunnuseks seal toimivad inimsuhete reeglid. Nii selles osas, mis puudutab oma kogukonda, kui ka suhtumises võõrastesse. Neil reeglitel on potentsiaalselt tohutu jõud.	15 „Mis sul üle jääb ...” ütles mu ema. „Liiga palju jääb su ette muidu kinniseid uksi.” Liiga palju oli temagi kuulnud, et on pärit rahvavaenlase perest.	Milleks mulle kaasvastutus nende eest, kui ei tahaks hetkekski samasse tuppa jääda?
15 Eesti riik tuli ju Teisest maailmasõjast välja ainult seetõttu, et pärast relvadega peetud lahingute kaotamist jäi ka nelikümmend aastat hiljem järele kultuur, kuhu oli sisse programmeeritud mäss võõrvõimu vastu, niipea kui võimalus avanes. Nii oleks lihtne praegune jutt lõpetada loosungiga, et meie kultuur on Eesti viimane ja otsustav kaitseliin. Seda tehes me unustaksime aga asjaolu, et ühe iseseisva riigi tekkimiseks on vaja ühelt poolt enesemääramise tahet ja teiselt poolt teiste riikide nõusolekut seda tunnistada. Seda viimast tuleks veel kord korrata – Eesti ja Abhaasia peamine vahe on selles, et meid on riigina tunnustanud tunduvalt rohkem riike kui neid. Üks riik vajab tunnustust.	20 Kehitasime õlgu. Selleks, et mitte minna kraavi kaevama, nagu meid oli manitsetud? „Soovin olla organiseeritud noor,” dikteeris kogunud hää sobiliku vormeli. Abstraktne ja totter. Kafkalik. Ent nii me kirjutasimegi.	65 Milleks vasak ja parem, kui tegelik telg jookseb isikute vahel ja sõltub sellest, milline <i>Genosse</i>* teisega tülli pööras – kaksümmend aastat tagasi! Noored parteibroilerid istutatakse paplitena põlistama kunagiste kakluste puisteed. Maailmavaade on vaid sõnakõlks. Maailmavaadet ei mäleta keegi. Parteilisus on kohustuslik konjunktuur liiga palju ...
Küüniline või mitte, aga ka meie liitlastel on alati omad huvid. Kuna Eestis ei ole olulisi maavarasid ja meie geopoliitiline tähtsus ja turg on mikroskoopilised, siis oleme Euroopaga või NATOga eelkõige väärtusliidus. Kui ühine kultuur kaob, siis on läbi ka see liit. Seejuures ma ei usu, et meie sõbrad maailmas on tekkinud tänu meie enesekesksle usule palju kannatanud rahva ainupärasusse. Muidugi, enesemääramisõiguse poliitilisest korrektsusest tulenevalt on nad viisakad: „Oh, te kaitsete OMA kultuuri. Tore. Aga mis meil sellest?”	Maailmavaadet meilt ei nõutud. Komsomol oli kohustuslik konjunktuur.	* Nii ma ütlengi järjekordsele politrukile*: „Olen konservatiivne sotsiaalliberaal.” 75 Tal jooksevad juhtmed kokku ja ta jätab mu rahule, sest see kõlab ta jaoks otsekui diagonaalne horisontaalvertikaal.
Kultuuri võib vaadelda ka kui kommunikatsiooninähtust, mis loob inimestevahelisi seoseid. Puhtinstrumentaalselt näitab ajalugu, et mõned kultuuridest on olnud ühendavamad kui teised. Peamine vahe seisneb väärtusplatvormide avatuses. Kui võrrelda samadest juurtest lähtuvate judaismi ja kristluse arengut, siis judaism lubas väljavaliitust vaid ühele rahvale, samal ajal kui kristlus pakkus lunastust kõigile. Järeldus sellest kõlab küüniliselt ja paradoksaalselt. Mida enam me leiame erandlikke väärtusi oma kultuurile, seda vähem on sõpradel võimalust meiega suhestuda. Jah, loomulikult on nad uudishimulikud ja kiidavad maailma mitmekesisust, aga sõpruse jaoks on vaja ka ühist baasi.	35 „Selgitage oma maailmavaadet!” nõuavad nüüd uuemaaegsed partorgid, kuigi tegelikult neid mu maailmavaade ei huvita. Neilgi on vaja hingi koguda ja plaani täita.	80 Aga nii see ju ongi, et ükski neist isikute järgi joonduvaist lahtritest ei esinda lõpuni mu maailmavaadet. Mis sest, et mööndusi tehes pean aeg-ajalt ühe või teise neist valima, mõistes, et pole (veel?) alternatiivi erakondadel põhinevale demokraatiamudelile.
Pöörame selle pildi teistpidi ja esitame uuesti küsimuse: milliseid sõpru me ise soovime? See on sama medali teine külg, mis räägibki eesti kultuuri eetilisest sisust. Olgu järgnev kui üks isiklik usutunnistus, sest teised võivad sellega mitte nõustuda. 40 Ma olen eestlane ja ükskõik mida ma ei teeks, jään ma alati eestlaseks. Sellest hoolimata ei	40 Vaikin trotslikult. Sest tean, kuidas nad jätkaksid: „Teil on valida kuue võimaluse vahel”, sest just nii palju on fraktsioone parlamendis ja lahtreid nende pähe moodustunud riulis. Valimiste järel võivad lahtrid muutuda imelise kergusega.	85 Võimalik on vaid täiendus, mitte asendus – esindusest osalusse. Palju on valijaid, kes hääletavad tunde järgi, milline erakond on viimase paari kuu jooksul vähem sigadusi kokku keeranud. 90 Mina loen programme ja hüüdlauseid

- ning jälgin tagatubades toimuvat.
Valik võib osutada samaks, kuid protsess on erinev.

Demokraatlik ühiskond vajabki
95 kord liberaalset, kord sotsiaalset lähenemist.
Ükski idee pole ilmeksimatu.
Kellelgi pole tõe monopoli.

Nõrk on identiteet, mis on rajatud
vaid eristumisele vaenlase kujust.
100 Neid aina kogudes võib iseendast alles jääda
liiga vähe ...

*

Minu maailmavaade ei kuku
ühte kuuest etteantud lahtrist,
vaid koguneb kuuele ülikoolisambale –
105 prismale, mille kaudu mõtestada maailma.
Kord üks, kord teine. Kuid lõpptulemus
olgu kõigi harmooniline koosmõju.

Kaunid kunstid, poliitika, majandus,
teadus, religioon ja loodus.
110 (Neid võib ka teisiti nimetada.)

Igal maailma seletamise viisil
on oma keel ja stiil
ning sisemine loogika,
trendid ja apologeedid,
115 faktid ja fabritseeringud.
- Kõiki neid on sõnastanud
inimene oma ürgekslikkuses
ja programmeeritud täiustumisepüüdes.

Kõiki neid peab kandma armastus
120 oma mustmiljonis avaldumisvormis,
kuigi me häbeneme sellest rääkida
ja seda välja näidata.
Pelgame sellest lähtuvat jõudu,
otsekui oleks see nõrkus.

125 Just nõnda, kuuele sambale
ja nende all armastuse vundamendile
mahub minu maailmavaade.
Nimelt nii mahub sinna kogu maailm
ja kõik inimesed selle sees.

130 Kedagi ega midagi pole kusagil
liiga palju.

*You may say, I'm a dreamer,
But I'm not the only one.
I hope some day you'll join us,
135 And the world will live as one.**

mai 2010
(635 sõna)

*partorg – parteiorganisaator
*Ameerika Hää – USA valitsuse ametlik raadiojaam. Aastatel 1951–2004 edastas Ameerika Hää regulaarselt ka eestikeelseid saateid.
*ÜLKNÜ – Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing ehk komsomol
*Genosse – saksa keeles „seltsimees”
*politruk – nõukogude poliitjuht

*Tsitaat John Lennoni laulust „Imagine”.
Tõlge:
*Te võite öelda, et ma olen unistaja,
kuid ma ei ole ainuke.
Ma loodan, et ükskord te ühinete meiega
ja maailm elab ühtsuses.*

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

EESTI KEELE RIIGIEKSAM 2012

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Ilmar Raagi essee „Milleks kaitsta eesti kultuuri?” (Eesti Ekspress, 07.03.2010) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)
Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Selgita mõiste „kultuur” tähendust akadeemilisest ning autori vaatepunktist. (10 punkti)
2. Nimeta 3 põhjust, miks on autori arvates vaja kaitsta eesti kultuuri. Põhjenda, millist neist pead kõige olulisemaks. (15 punkti)
3. Missugusele 3 eetilisele põhimõttele autor kultuuri üle arutledes tugineb? Mis on autori arvates neist olulisim? Miks? (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Mark Soosaar kirjutab artiklis „Eesti keel ja kultuur vajavad paremat kaitset”: „Prantsusmaal põlenud autod hoiatavad, et kultuuri(de)st ei tohi kergekäeliselt mööda vaadata. Üha rohkem rahvast liigub riigist riiki. Tööjõu ränne pole mitte robotite, vaid kindlate kultuuritaustade, ajalooliste keelte ja uskumuste liikumine. Kuidas tagada üheaegselt nii põlis- kui ka külaliskultuuride endaksjäämine ja sõbralik lõimumine? On see ülepea võimalik? Mure, kuidas mitte tasalülitada üleilmastumise voolus, valdab nii indiviide kui ka rahvaid. Mõistagi on selleks vaja efektiivselt kaitsta iga keele ja kultuuri õigust oma kohale päikese all.” (Sirp, 23.02.2007)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand sellest, milles näed eesti kultuuri varitsevaid ohtusid ning milline on eesti kultuuri tulevikuväljavaade. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: imdb.com

Ilmar Raag sündis 1968. aastal Kuressaares. Ta õppis praeguses Kuressaare Gümnaasiumis, mille lõpetas 1986. aastal. Seejärel õppis ta Tartu Ülikoolis kunstiajalugu ning täiendas end Pariisi ülikoolides, magistriskraadi omandas Ohio Ülikoolis.
Ilmar Raag on töötanud ajakirjanikuna ning aastatel 2002–2005 Eesti Televisiooni peadirektorina.
Ilmar Raag on saanud tuntuks kui filmikriitik, -stsenarist ja -režissöör. Tema mängufilm „Klass” (2007) pälvis rahvusvahelist tähelepanu. Ilmar Raag on viljakas kolumnist ja esseist, 2012. aastal anti talle Enn Soosaare eetilise esseistika auhind.